

Atsakomybė

Neseniai redakciją pasiekė mūsų laikraščio bičiulio – Ohajo (JAV) universiteto profesoriaus, filosofo Algio Mickūno laiškas. „Ta *svieto kvaraba* uždare visus, tik gal jums, gyvenant nuošaliau nuo globalinių viešelių didelio pavojaus nėra. Ir mano apylinkė persunkta girių, tai kol kas ta *kvaraba* labai mažai kišasi į mūsų reikalus“, – taip vaizdžiai, įterpdamas mūsų protėvių vartotus senus žodžius, apie pasaulį užgriuvusią koronaviruso pandemiją rašo prof. A. Mickūnas. Gyvenimo džiaugsmu ir energija trykštantis vienas žymiausių šiuolaikinių lietuvių filosofų ir per karantiną namuose nesėdi sudėjęs rankų. Universitetiniame Atėnų mieste gyvenantis kraštiečių šmaikštaudamas tvirtina, kad nėra laiko tinginaiuti. „Daug rašau ir kol kas leidyklos prašo vis daugiau“, – džiaugiasi profesorius. Toliau jis apgailestauja, kad pandemija sujaukė vasaros planus ir Alantoje (Molėtų r.) nebeįvyks tradicinis „Santaros-Šviesos“ suvažiavimas bei kiti numatyti renginiai. A. Mickūnas viliasi gimtinę aplankyti rugsėjo pabaigoje ar spalio pradžioje ir, kaip rašo, laukia susitikimų su „mielomis kaimynėmis ir kaimynais“.

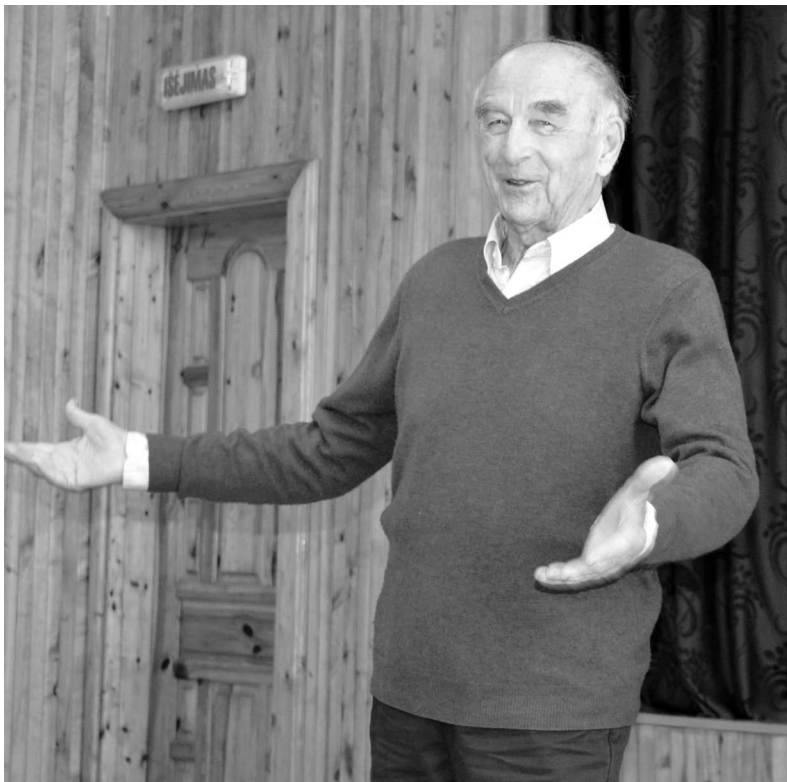
Prof. A. Mickūnas atsiuntė ketletą filosofinio pobūdžio rašinių. Jie nėra lengvi ir greitai perskaitomi. Tačiau verčiantys mąstyti ir kartu praplečiantys mūsų pasaulėjautą. Vieną iš jų – „Atsakomybė“ šiandien siūlome „Darbo“ skaitytojams. Profesoriaus straipsnį spaudai parengė mūsų laikraščio korespondentė, Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto studentė Kotryna Krapavičiūtė.

Sigitas KANIŠAUSKAS

Atsakomybės klausimas žmogaus gyvenimo suvokime atveria daugybę kitų klotų: laisvė, priežastingumas, auklėjimas, santykiai su kitais, teisės, pasiteisinimai ir sąmoningumas. Esant pasaulinei krizei, sukūrusiai nepasitikėjimo, manipuliacijoms, noro veikti „laisvai“ ir be jokios valdžios varžtų erdvė, iškyla klausimas – kokia yra laisva ir kartu atsakomą veikla. Ieškant atsakymo reikia pasikliauti milžinų mąstymu – Sokrato, Platono, Aristotelio. Juk Sokratas, laikomas tiesos ieškotoju, suvokė, kad jo gyvenimo *ethos* (sen. gr. paprotys, būdas. – red. past.) buvo atsakomybė už tiesą ir jos paiešką. Jis irgi reikalavo viešos, laisvos erdvės, kurioje gali būti vykdoma tokia, atsakomą veikla. Mat įgyvendindamas savo atsakomybę jis reikalavo atsakomybės ir iš kitų – kad šie pateisintų savo veiksmus bei teiginius ir, jiems esant klaidingiems, savo klaidas pripažintų. Koks siaubingas reikalavimas! Atėniečiai nutarė, kad norint išvengti tokio siaubo, reikia pasmerkti žmogų, kuris drįsta visų klausinėti, mėgsta pasijuokti iš viską žinančių „išminčių“ ir įsiutinti publiką. Už atsakomą veiklą jis buvo nubautas mirti. Viešame teisme jam buvo pasiūlyta išeitis: nustoki ieškojęs tiesos – nustok elgtis atsakingai ir išvengsi mirties bausmės. Mirties akivaizdoje jis visgi griežtai pareiškė, kad paneigti savo atsakomybę yra lygu paneigti visą savo gyvenimą. Jis laisvai prisiėmė bausmę. Kyla klausimas: ką pasirinktum – ar Atėnus (jo demokratiją), ar tiesos paiešką? Tačiau tarp jų nėra skirtumo. Demo-

kratija ir atsakomą veikla yra tas pats. Sokrato gyvenimas ir mirtis turėjo būti filosofiška, liudijanti tai, kas yra žmogaus esmė. Jis vaikščiojo basas, neturėjo specialybės ir gausių turtų, bet tvirtai laikėsi žmogaus esmės ribose.

Politinėje bendruomenėje laisva spauda nereiškia rašymo ar rodymo bet ko, kas tik patinka; priešingai, visi įvykiai turi būti aprašomi bei parodomi tokie, kokie yra. Be abejo, dabartinėse diskusijose išsakomi įvairūs epistemologiniai bei ideologiniai argumentai, kad to padaryti be interpretacijų neįmanoma, ir, aišku, tokie argumentai mus išpėja būti atsargiems. Bet iš esmės tampa reikalingas kaip galima tikslesnis įvykių aprašymas spaudoje, ypač kai jie siejami su viešąja erdve. Dalyvavimas viešojoje erdvėje reikalauja, kad kiekvienas pilietis būtų informuotas apie įvykius joje. Žinios, informacija ir jų pristatymas taip pat sudaro vieną iš pagrindinių demokratinių institucijų. Galima teigti, kad informacijos pristatymas be jokių trukdžių yra lygus individų autonomijos, lygybės ir laisvos erdvės pratęsimui, pagrindimui bei išlaikymui. Nežinanti publika negali būti demokratinė ir laisva, nes žinios yra racionalaus dialogo bei susitarimo sąlyga. Demokratija kaip savęs paties pagrindimo procesas iš esmės reikalauja visiems atviros informacijos. Toks reikalavimas yra politikos *ethos*, o laisva spauda – jos

Daug šnekama, kad vykstant karui prieš visas klases, rases ir valstybes, kai kuriose „demokratinėse“ bendruomenėse atsiranda pagunda panaudoti visus sulyginantį virusą demokratijos sunaikinimui. Tai reiškia, kad kai kurie valstybių tarnautojai, prisidengę sveikatos apsaugos skraiste, uždaro visus, panaikina rinkimus, teismus, viešą spaudą (kad nekeltų panikos), ir pareiškia, kad jų

sveiki. Bet reikėtų pažvelgti į tokius norus, turint omenyje pradžioje minėtų filosofijos milžinų mąstymą. Anot jų, kiekvienas gyvūnas, ypač žmogus, yra sąmoninga būtybė. Žmogus siekia gėrio ir vienas iš jų yra sveikata. Norint laikyti sveikatą tikslu, reikia priemonių. Bet žmogus dažnai vartoja netinkamas priemones ir todėl net nežinodamas elgiasi nesąmoningai (neracionaliai). Taigi, jam reikia žinių iš tų, kurie turi šios srities išsilavinimą.

Pavyzdžiui, karingų žmonių tradicijoje, jei esi sužeistas kovoje, žaidžą gali išgydyti ją išdegindamas karštu plienu. Jei skauda, tai kas nors „ugningo“ – visuomet gera priemonė. Štai, kovotojui suskaudus pilvą, reikia „ugningos“ priemonės, grynas alkoholis – tikrai toks, geriausia priemonė – išgerti. Geri, jauti tos „ugningos“ priemonės veikimą, bet pilvą dar labiau skauda. Gerk daugiau! Gal iš tokių tradicijų kilo paprotys, keliant taures sušukti: „Į sveikatą!“ Kariūno tikslas – sveikata kaip gėris, bet jis klysta naudodamas priemones ir, net nežinodamas, elgiasi neatsakingai. Jam reikia mokymo, kad jis galėtų elgtis racionaliai. Racionalumas (abstrakčiau kalbant – sąmoningumas) nėra priežastis, bet atvertis, kuri laisvai nurodo, kokios priemonės tinka norint pasiekti tikslą. Jei žmogus, žinodamas priemones, elgiasi kitaip, jis – neracionalus, visokių impulsų vergas ir negali laikyti savęs atsakin-

gu piliečiu. Būtina priminti – laisvė nereiškia, kad „galiu daryti ką tik noriu“, bet yra sunkiausia atsakomybės našta. Klasikai argumentavo, kad laisvė yra įmanoma tik tada, kai mes racionaliai – sąmoningai, laisvai – sutariame, pagal kokias taisykles gyvensime ir būsime atsakingi už jų išlaikymą. Kaip argumentavo Platonas ir Aristotelis, norint pasiekti gėrį (tokį kaip sveikata), galima pasikliauti žinovais, kurie atskleidžia, kokios priemonės yra racionaliai tinkamos. Pasikliauti kitais, vartojančiais jausmingą retoriką ir net neformalias argumentacijos klaidas (angl. *informal fallacies*). Tai iš pažiūros įtikinantys argumentai, tačiau vartojami neleistinai, apeliuojant į su diskusija nesusijusius dalykus. Pavyzdžiui, *argumentum ad hominem* (liet. prieš žmogų) apeliuoja į asmens savybes, kurios esą trukdo būti teisiu diskusijoje, nors nėra susijusios, užuot kritikavus oponento teiginius. – red. past.) reiškia pasiduoti „priežastingumo“ impulsams ir tapti neatsakomais piliečiais.

Žiniasklaida kaip mokyklos tęsinys turi pareigą pranešti ir viešai informuoti, kokios priemonės yra reikalingos pasiekti norimą tikslą. Štai čia ir ateiname ten, kur „šuo pakastas“. Teigiama, kad kai kurie valstybės „vadovai“ pasikliauna globalia krize ir krypta į autokratiją – jie teigia, kad jų veikla turi „tikslą“ – piliečių sveikatą, o pastaroji reikalauja tinkamų priemonių – uždaryti visus piliečius. Iškyla neaiškumas: ar uždarymas yra sveikatos priemonė, ar tik viruso plitimo sustabdymas? Juk tikroji priemonė yra vaistai, medicinos specialistų žinios ir jų paslaugos. Šiuo atveju piliečiai uždaromi ne dėl jų sveikatos, bet dėl autokratų užmojų – jų tikslo sunaikinti demokratiją, tapti nelegaliais valstybės vadovais. Insitucijų (teismų) uždarymas nebesutampa su atsakomą veikla, o yra priemonė net uždrausti kitas sveikatos priemones – žiniasklaidą, kurios uždavinys yra šviesti piliečius, koks elgesys, kokios yra tikrosios priemonės, reikalingos išlaikyti sveikatą. Toks viešosios erdvės institucijų uždarymas yra valstybės „vedlių“ atsakomybės paneigimas ir atsisakymas tarnautojų, kaip ištis padedančių rūpintis piliečių sveikata. Tai reiškia, jog tokie „vedliai“ pradeda elgtis neracionaliai, nežmoniška ir pasiduoda jėgos troškimui, pasiduoda priežastingumo vergijai.

Algis MICKŪNAS
Sigito KANIŠAUSKO
nuotraukos

Prieš metus prof. Algis Mickūnas lankėsi Pasvalio Mariaus Katiliškio viešojoje bibliotekoje.

tesinsys. Šiuose rėmuose nėra tokio dalyko kaip nepolitinės žinios. Laisvoje viešojoje erdvėje visos žinios yra viešas reikalas, todėl jos ir yra politinės – dar prieš įgaudamos turinį ar tapdamos ideologija. Kiekvienas įvykis, turintis ryšį su visuomene, taip pat yra politinis reikalas, susijęs su laisva spauda. Iš esmės, jei demokratija yra savo pačios tikslas, ir jei laisva spauda sudaro politinę instituciją, tada laisva spauda sutampa su demokratija ir yra savo pačios tikslas. Publikos teisė ir pareiga turėti informaciją yra tokia pati kaip ir laisvos spaudos teisė ir pareiga pristatyti informaciją. Kur girdime sakant, kad „spauda yra liaudies priešas“, atsiranda vergų autokratija. Galima pabrėžti, kad laisva spauda yra pedagogikos tęsinys. Aišku, laisva spauda reiškia pareigą tyrinėti ir atskleisti visus įvykius (be *pletų*), susijusius su visuomene, ir toks atskleidimas negali būti uždraustas, tarsi viešosios erdvės tarnautojai turėtų išskirtines „neliečiamybės“ privilegijas. Visa jų veikla reikalauja skaidrumo. Jokie tarnautojų pasiteisinimai, psichologiniai, konfesiniai ar ekonominiai, negalioja.

valdžia galios, kol nepasibaigs „pavojus“ – pagal jų nutarimą. Piliečiai bus sekami, kad neužkrėstų kitų ir, reikalui esant, uždaryti. Galima net dėkoti už tokį darbštumą saugant piliečius – juk mes visi norime būti

KAD JUMS IR MUMS BŪTŲ RAMIAU BEI SAUGIAU :

- Koncertą klausyti ir stebėti bus galima TIK IŠ AUTOMOBILIO, su kuriuo atvykstama.
- Išlipti iš automobilio DRAUDŽIAMA. Atvykstant ir išvykstant BŪTINA laikytis parkavimą reguliuojančio darbuotojo nurodymų.
- Renginyje NEGALI dalyvauti asmenys, kuriems pasireiškia ūmios kvėpavimo takų infekcijos simptomai (karščiavimas, kosulys, dusulys).

- Renginyje NEREKOMENDUOJAMA dalyvauti 60 metų amžiaus ir vyresniems, taip pat sergantiems lėtinėmis ligomis asmenims.
- Vietų skaičius į renginį yra RIBOTAS!
- Automobiliai įleidžiami likus VALANDAI iki koncerto pradžios.
- Renginys yra viešas ir bus fotografuojamas.
- Detalų koncerto sąlygų aprašymą rasite www.joniskelis.lt